2 lentelė

Penrouzo apibendrinto atstumo koeficientai tarp II m.e. tūkstantmečio Žemaitijos serijų (apatinis kairysis trikampis - vyrai, priešingas - moterys)

| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1. Jakštaičiai | | .210 | .490 | .148 | .154 | .308 | .639 |
| 2. Gėluva | .120 | | .570 | .091 | .137 | .126 | .362 |
| 3. Šlapgiris | .620 | .690 | | .493 | .410 | .469 | .907 |
| 4. Arglaičiai, Paprūdžiai | .229 | .077 | .680 | | .094 | .099 | .267 |
| 5. Šapnagiai | .262 | .121 | .368 | .102 | | .113 | .385 |
| 6. Pumpurai, Daubariai | .194 | .120 | .553 | .093 | .123 | | .273 |
| 7. Akmeniai | .638 | .423 | .737 | .473 | .519 | .321 | |

Irena Papreckienė

## XIV-XVII A. LIETUVIŲ ODONTOLOGINIS TIPAS

Darbo tikslas - nustatyti XIV-XVII a. Lietuvos gyventojų odontologinį tipą, išaiškinti odontologinių požymių geografinį pasiskirstymą. Buvo ištirta 568 kaukolės ir 27 kaukolių fragmentai iš 29 XIV-XVII a. Lietuvos senkapių (1 lentelė).

Odontologiniai požymiai buvo vertinami naudojantis A. Zubovo (1968) metodika. Ištirtos teritorijos geografiniams skirtumams išaiškinti darbui panaudota medžiaga buvo padalyta į 3 grupes - vakarų, vidurio ir rytų Lietuvą. Teritoriją tarp Dubysos ir Šventosios upių laikėme vidurio Lietuva.

1 lentelė

XIV-XVII a. Lietuvos gyventojų antropologo-odontologinei charakteristikai nustatyti panaudota medžiaga

| N | Senkapis | Rajonas | Datuotė (amžius) | Ištirta | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | | | kaukolių | kaukolių fragmentų |
| 1. | Jakštaičiai | Šiaulių | XIV-XVII | 51 | - |
| 2. | Liepiniškės | Utenos | XV-XVII | 27 | - |
| 3. | Skrebinai | Jonavos | XIV-XVII | 38 | - |
| 4. | Uliūnai | Panevėžio | XVI-XVII | 5 | - |
| 5. | Ruseiniai | Kėdainių | XIV-XVII | 21 | 1 |
| 6. | Gėluva | Raseinių | XVI-XVII | 75 | 1 |
| 7. | Kavarskas | Anykščių | XVI-XVII | 44 | 19 |
| 8. | Rumšiškės | Kaišiadorių | XIV-XVI | 49 | - |
| 9. | Norkūnai | Prienų | XVII | 13 | - |
| 10. | Tursučiai | Kapsuko | XVI-XVIII | 5 | - |
| 11. | Pumpurai | Mažeikių | XVI-XVII | 28 | - |
| 12. | Plaučiškiai | Pakruojo | XVI-XVII | 43 | - |
| 13. | Stréva | Trakų | XVI-XVII | 7 | - |
| 14. | Riklikai | Anykščių | XVI-XVII | 3 | - |
| 15. | Šlapgiris | Kelmės | XV-XVI | 6 | - |
| 16. | Kalesninkai | Alytaus | XVI-XVII | 8 | - |
| 17. | Daškonys | Alytaus | XVI-XVII | 1 | - |
| 18. | Diktarai | Anykščių | XIV-XVI | 29 | 2 |
| 19. | Akmeniai | Kelmės | XV-XVII | 3 | - |
| 20. | Daubariai | Mažeikių | XVII-XIX | 3 | - |
| 21. | Kriemala | Kauno | XIV-XV | 2 | - |
| 22. | Graužiai | Kėdainių | XV-XVII | 4 | - |
| 23. | Meldiniai | Pakruojo | XVI-XVII | 3 | - |
| 24. | Puziniškis | Panevėžio | XIV-XVII | 16 | - |
| 25. | Arglaičiai | Raseinių | XVI | 24 | 2 |
| 26. | Paprūdžiai | Raseinių | XV-XVI | 10 | - |
| 27. | Tulpiakiemis | Ukmergės | XVII-XVIII | 12 | 4 |
| 28. | Ažugiriai | Utenos | XV-XVII | 11 | - |
| 29. | Šapnagiai | Akmenės | XVI-XVII | 27 | 1 |
| | Iš viso | | | 568 | 30 |

Analizuojant odontologinius požymius, XIV-XVII a. lietuviams yra būdinga (2 lentelė): metakonido kelinės klostės, kastuvo formos medialinių kandžių, Kraudingo, T.a.m.i., trigonido distalinės keteros, 6-gumburių ir 4-gumburių $M_1$, $M^1$ parakonuso pirmosios vagos trečio tipo, $I^2$ redukcijos (2+3) mažas dažnumas, vidutinis dažnis diastemos ir $M_1$ vagos eigos 2 med (II), taip pat kiek padidėjęs dažnis 4-gumburių $M_2$.

Iš to galima pasakyti, kad XIV-XVII a. lietuviai priklauso Vidurio Europos odontologiniam tipui. Trigonido distalinės keteros nebuvimas, metakonido kelinės klostės, kastuvo formos medialinių kandžių ir $M^1$ parakonuso vagos trečio tipo mažas dažnumas byloja apie Vakarų odontologinio komplekso "grynumą".

Visų Lietuvos ištirtų regionų odontologinė analizė rodo XIV-XVII a. lietuvių odontologinio tipo homogeniškumą. Labai nežymus padidėjimas rytų Lietuvoje 6-gumburių ir 4-gumburių pirmųjų krūminių dantų nėra lydimas metakonido kelinės klostės ir kastuvo formos medialinių kandžių dažnumo padidėjimo, todėl kalbėti apie Šiaurės gracilaus tipo įtaką rytinėje Lietuvos dalyje negalima. Analizuojant XIV-XVII a. lietuvių odontologinį tipą, bruožų, būdingų pietų gracilaus tipo įtakai, taip pat nėra: nežymus sumažėjimas 2 med (II) dažnio nėra lydimas trigonido distalinės keteros ir 4-gumburių $M_1$ padažnėjimo.

Išvados: 1. XIV-XVII a. lietuviams būdingas Vidurio Europos odontologinis tipas. 2. Teritoriniai odontologiniai skirtumai yra labai nežymūs, ir tai rodo XIV-XVII a. odontologinio tipo homogeniškumą.

2 lentelė

Pagrindinių odontologinių požymių pasiskirstymas XIV-XVII a. Lietuvoje (%)

| Požymiai | Vakarų Lietuva | Vidurio Lietuva | Rytų Lietuva | Visa Lietuva |
|---|---|---|---|---|
| Diastema | 9,35 | 5,88 | 10,25 | 8,46 |
| Kraudingas | 0,51 | 0,54 | 0,0 | 0,4 |
| $I^2$ redukcija (1 balas) | 14,04 | 10,84 | 16,94 | 13,68 |
| $I^2$ redukcija (2 + 3 balai) | 0,0 | 1,2 | 0,0 | 0,38 |
| Kastuvo formos $I^1$ (1 balas) | 5,0 | 5,88 | 5,76 | 5,44 |
| Kastuvo formos $I^1$ (2 + 3 balai) | 0,0 | 1,17 | 0,0 | 0,38 |
| $M^2$ hipokonuso redukcija (3 ir $3^+$ balų suma) | 36,2 | 34,04 | 14,28 | 31,74 |
| 6-gumburiai $M_1$ | 0,0 | 0,0 | 4,54 | 1,28 |
| 4-gumburiai $M_1$ | 2,94 | 0,0 | 4,54 | 2,56 |
| 5-gumburiai $M_2$ | 16,66 | 10,0 | 10,0 | 12,96 |
| 4-gumburiai $M_2$ | 83,33 | 90,0 | 90,0 | 87,03 |
| Trigonido distalinė ketera | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 |
| Metakonido kelinė klostė | 3,84 | 0,0 | 0,0 | 1,49 |
| T.a.m.i. $M_1$ | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 |
| $M_1$ vagos eiga 2 med(II) | 23,8 | 33,33 | 18,75 | 25,0 |
| $M^1$ pa vagos 3 forma | 8,0 | 0,0 | 8,69 | 5,63 |